

Teckning Kaianders Sempler

Karta Kaianders Sempler

Över Lagaån efter vatten

I nästan 500 år led Malmö-regionen av kronisk brist på bra vatten. Inte förrän Bolmen-tunneln byggdes på 1980-talet tryggades äntligen vattenförsörjningen för västra Skåne.

Malmöns törstiga historia

nordöstra London är det trafikkaos. Man gräver nämligen just nu upp gatorna för att byta ut de gamla gjutjärnsvattenledningarna från 1800-talet. Det blir dyrt och krångligt, men det är ännu dyrare att låta bli. Mer än 20 procent av det värdefulla vattnet läcker ut ur det spruckna ledningssystemet, och det har man inte råd med. Sommare 2006 var det akut vattenbrist i jättestaden.

Ted Nield.

– Men det finns faktiskt ett över-skott av vatten, säger geologen Ted Nield. London ligger i en gryta av vattenförande krita med ett lock av tät lera. Sedan de vattenslukande industrierna i stan lagts ner har grundvattennivån stigit. Vattnet står under tryck – borrar man genom leran ner i kritan får man en sprutande artesisisk brunn. Tyvärr är grundvattnet i dag så förorenat med tungmetaller och gifter att det är otjänligt. Dricksvatten får importeras in i kanaler norrifrån. Från en ringformad kulvert runt stan distribueras sedan vattnet till fastigheterna.

OCKSÅ MALMÖ är byggd på kalkgrund. Här tränger saltvatten från Öresund in flera hundra meter i kalken innanför strandlinjen. Men ovanpå saltvattnet i stenen flyter en lins av lättare sötvatten. Under stadens tidigaste historia tog borgarna sitt vatten från grävda brunnar. Det gällde att se till att inte gräva för djupt, för då blev vattnet bräckt.

Problem uppstod när man började bygga vallgravar och kanaler under tidigt 1500-tal. Grundvattnet sjönk som en sten, och det kom bräckvatten ur brunnarna. Lösningen på problemet blev att ta ytvatten från bäckarna i närheten. För vatten behövdes nu i allt större mängder. Garverier, brännerier, väverier och bryggerier var alla beroende av sötvatten.

Därför byggdes redan 1580 en 2 000 meter dubbel ledning av borrade furustockar från Korrebäckens vid nuvarande Pildammen till Stortorget.

Anledningen till att Malmö blev den första stad i Sverige som fick en kommunal vattenledning var att stan på den tiden inte alls var svensk, utan dansk. Året innan hade danskarna anlagt de första trävattenledningarna i Köpenhamn.

Vid den här tiden bestod Malmöns befolkning

av runt 3 000 personer. Vattenförbrukningen beräknades till ungefär 10 liter per person och dygn. Ganska snart insåg man att vattnet inte skulle räcka. Det gällde att ordna större vattenmagasin. Pildammen byggdes ut. Fallhöjden från Pildammen till Stortorget var fyra meter, så vattnet sprutade ut under tryck från reservoaren på torget.

EN BIT IN PÅ 1800-talet blev vattenbristen åter akut och kvalitén på vattnet blev allt sämre. Inte så konstigt. Visserligen hade man ordnat med vattenledningar in till stan, men det fanns inga avloppsledningar ut. 1850 drabbades Malmö av den första av en rad koleraepidemier.

Att kolera spreds genom förorenat dricksvatten kände man tyvärr inte till vid den här tiden. Det skulle dröja ytterligare två decennier innan Robert Koch och Louis Pasteur visade hur mikroorganismer spred smittan genom undermåligt vatten.

1860 tillsattes en vattenverkskommitté, som snart kom med förslag om ett större vattenmagasin med sandfilter vid Pildammen. Ett nytt nät med gjutjärnsrör lades i gatorna. Vatten-

Kaianders Sempler

08-796 65 67 • kaianders.sempler@nyteknik.se

Anledningen till att Malmö var den första stad i Sverige som fick en kommunal vattenledning var att stan på den tiden inte var svensk.

förbrukningen per capita ökade snabbt, så redan inom ett decennium var det åter vattenbrist. Till råga på allt drabbades folk i de fattigare förstäderna allt oftare av tyfus.

Man beslutade nu att dels bygga ett avloppssystem, dels ett nytt vattenverk med ångdrivna pumpar i Bulltofta. 1897 stod det hela klart. Vattnet togs från Risebergabäcken och Sege å, öster om stan.

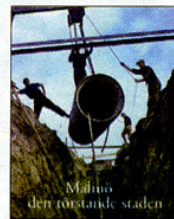
MEN INTE HELLER DET vattnet kunde släcka Malmöns törst. Eftersom ytventilakterna nu var uttömda tittade man nedåt. Undersökningar visade att det rann en åder artesiskt grundvatten i kalkstenen hela vägen från Abbekås väster om Ystad mot Lommabukten – Alnarpströmmen. Vattnet stod under tryck, det var bara att borra i marken så sprutade det muntert fram.

Åren 1899–1901 grävdes ett tiotal brunnar i Grevie. Till att börja med fungerade de utmärkt, men efter ett decennium hade grundvattennivån sjunkit betydligt så att man fick sätta in allt kraftigare pumpar. Med tiden skulle också detta vatten sina.

Lösningen hette Vombsjön vid Sjöbo, 50 kilometer österut. 1947 byggdes en första kulvert till Malmö. På 1960-talet ytterligare en.

Inte heller Vombsjöns vatten skulle räcka i längden. Här krävdes en ny uthållig lösning. Men beslöt gå över Lagaån och hämta vatten från det blöta och regniga Småland. Åren 1975–1985 sprängdes en 100 kilometer lång tunnel från sjön Bolmen väster om Ljungby till Perstorpe. Därifrån distribueras vattnet sedan till alla västra Skånes samhällen.

Nu räcker äntligen vattnet i Skåne. Och liksom i London har förbrukningen under senare år minskat när gamla industrier lagts ner.

Malmö, den törstande staden, red Erik Winnfors, Ohlsson & Winnfors 2007. Inbunden och illustrerad, 120 sidor. Beställ från erik.winnfors@circulation.com.

MALMÖUPPLYSNINGEN

Trävattenledning av furustock.

Malmöns vatten

1580 En dubbel 2 000 meter lång träledning som byggs för att leda vatten från Korrebäckens till Stortorget blir den äldsta kommunala vattenledningen i dagens Sverige.

1674 Stora Pildammen anläggs som vattenmagasin.

1850 Vattnet allt sämre. Första stora koleraepidemin i Malmö.

1860 Lilla Pildammen byggs. Där anläggs sandfilter, och vattnet leds i nya järnrör till centrala stadens torg och fastigheter.

1868 Torka och vattenbrist.

1876 Tyfus på grund av uruselt dricksvatten och obefintliga avlopp.

1879 Ångdrivet vattenverk med vatten från Sege å och Risebergabäcken byggs vid Bulltofta. Ett nytt vattentorn byggs vid Kirseberg.

1898 Man borrar brunnar och hämtar grundvatten i Grevie.

1914 tas ett centralt pumpverk i drift. Grundvattnet sjunker alltmer.

1939 beslutas hämta vatten från Vombsjön vid Sjöbo. Första ledningen klar 1949. Den andra 1960.

1961 inser man att detta bara räcker till år 1980. Ringsjön används som provisorium tills man

1985 bygger en tunnel som leder vatten från sjön Bolmen i Småland till Malmö och hela västra Skåne.